

INTERSECCIONALITAT

Interseccionalitat: conceptualització, aplicació i reptes

Maria Rodó-Zárate

Il·lustració: [Eduardo Luzzatti](#)

Orígens i abast de la interseccionalitat

El concepte d'interseccionalitat sorgeix en el si del feminisme negre nord-americà —de la mà d'autores com Kimberlé Crenshaw (1989)[1]— amb la voluntat de comprendre la situació de discriminació i desigualtat estructurals que patien les dones negres des d'una perspectiva feminista i antiracista. El punt clau era mostrar que aquests dos eixos (gènere i raça) [2] per separat no podien explicar la seva situació de desigualtat, sinó que calia veure com s'interrelacionaven i configuraven una experiència d'opressió concreta.

Actualment, el terme s'ha expandit i s'utilitza per mostrar com diferents eixos de desigualtat —com el gènere, la raça, la classe social, l'orientació sexual, la diversitat funcional o l'edat, entre d'altres— estan relacionats entre si i configuren formes concretes de discriminació i desigualtat. Tant en l'àmbit de l'acadèmia, com en els moviments socials i en les institucions, és un concepte fonamental per tractar sobre qüestions vinculades amb les desigualtats, discriminacions i violències.

El concepte d'interseccionalitat s'utilitza per mostrar com diferents eixos de desigualtat com el gènere, la raça, la classe social o l'orientació sexual configuren formes concretes de discriminació i desigualtat

En el cas de la violència masclista, recentment, l'aprovació de la Llei 17/2020, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, incorpora concretament aquest concepte, que defineix com a «concurrència de la violència masclista amb altres eixos de discriminació, com l'origen, el color de la pell, el fenotip, l'ètnia, la religió, la situació administrativa, l'edat, la classe social, la precarietat econòmica, la diversitat funcional o psíquica, les addiccions, l'estat serològic, la privació de llibertat o la diversitat sexual i de gènere» i argumenta que això «fa que impactin de manera agreujada i diferenciada». En l'articulat també s'afirma que «la interacció d'aquestes discriminacions ha d'ésser tinguda en compte a la hora d'abordar la violència masclista».

Interseccionalitat i aplicació a les violències masclistes

Com es pot tenir en compte la interseccionalitat en una qüestió ja de per si complexa com és la violència masclista? A continuació presentaré algunes de les premisses bàsiques sobre la interseccionalitat per veure com es podria considerar aquest marc d'anàlisi.

En primer lloc, la interseccionalitat exposa que les experiències d'opressió no es poden entendre des d'un sol marc explicatiu; és a dir, que per entendre un cas com el d'explotació laboral i abús sexual de les recol·lectores de maduixes de Huelva, cal tenir en compte tant l'explotació de classe com el patriarcat, el colonialisme, el racisme o qüestions vinculades amb la religió i la llengua [3]. Sense considerar aquestes diferents qüestions i la manera concreta com s'interrelacionen i es materialitzen en aquest cas concret, no es pot entendre què ha provocat aquesta situació, ni tampoc es podran trobar les formes de fer-hi front.

A més, la interseccionalitat també mostra que les formes concretes de violència no són la suma de diversos eixos sinó que es configuren d'una forma específica [4]; és a dir, que una dona no patirà més violència per ser migrada i lesbiana que una que és autòctona i heterosexual. Des d'una perspectiva interseccional, el que cal és comprendre que les formes de violència que patirà cadascuna seran diferents, ja que estaran configurades per les seves posicions en relació amb el gènere, però també l'origen i l'orientació sexual, entre d'altres.

Aquesta idea porta també a entendre que totes les persones estem posicionades en tots els eixos de desigualtat i que, per tant, no hi ha neutres. El homes tenen gènere i les persones blanques tenen etnicitat, i tots els eixos configuren la nostra experiència encara que, a vegades, uns ho facin d'una forma més accentuada que uns altres. Per tant, quan es fan polítiques públiques dirigides a les dones, s'ha de considerar que les dones no són un

col·lectiu homogeni i que cada política concreta les afectarà segons les seves posicions socials. Tot i que no es tinguin en compte els diferents eixos, aquests eixos sempre operen en les relacions socials i condicionen l'accés de certs grups a certs recursos o n'afavoriran d'altres.

Així, és molt important comprendre que la interseccionalitat tracta tant sobre l'opressió com sobre el privilegi [5]. No és que la interseccionalitat cerqui grups oprimits per diversos eixos i els identifiqui com a grups més vulnerables sinó que, des d'una perspectiva interseccional, cal considerar com les posicions d'opressió i de privilegi condicionen la forma com pateixen violències, discriminacions i desigualtats.

Quan es fan polítiques públiques dirigides a les dones, s'ha de considerar que les dones no són un col·lectiu homogeni i que cada política concreta les afectarà segons les seves posicions socials

A més, a aquesta complexitat, cal afegir-li el factor del context, ja que segons el lloc i el temps la configuració de les discriminacions variarà [6]. La forma com una dona jove blanca i heterosexual pot patir violència masclista variarà si és a casa seva, a l'institut, al carrer, a casa d'una amiga seva, en un bar, al col·lectiu feminista del seu poble o de viatge a Mongòlia. I cal tenir en compte també aquestes dinàmiques espacials de la interseccionalitat per no caure en discursos victimitzadors ni en idees rígides i estables sobre les posicions socials. Fins aquí, les premisses bàsiques per dur a terme una anàlisi interseccional.

La diversitat d'eixos de desigualtat

Quan es parla d'eixos de desigualtat, de quins eixos s'està parlant? En l'articulat de la llei es fa referència a diversos eixos que van tant, des de qüestions vinculades a la cultura, origen, nacionalitat o racialització, com qüestions vinculades a la classe social, relacionades amb la salut o condició física o psíquica, o la diversitat sexual i de gènere. A aquests eixos s'hi podrien afegir altres qüestions com l'aspecte físic, l'eix urbà/rural, la ideologia, la maternitat, la identitat nacional o qualsevol altra qüestió que generi desigualtats de forma estructural i sigui causa de violències i discriminacions.

Des d'una perspectiva interseccional es conclou que la identificació d'eixos separats és una abstracció d'una realitat en què els eixos es configuren entre si: només com a exercici d'abstracció es poden identificar diferents eixos, ja que en la realitat es donen tots de manera simultània i interrelacionada; per exemple, la forma com el sexisme afectarà una nena de tres anys és diferent de com afectarà la seva mare o la seva àvia. O sigui, encara que puguem identificar que el fet de regalar només un cert tipus de joguines a una nena és una mostra de sexisme, el sexisme també està configurat per l'edat.

Sobre la diversitat d'eixos, és important també tenir en compte que, des d'una perspectiva interseccional, la incorporació de nous eixos no minimitza ni treu importància als altres eixos. En aquest sentit, el fet d'incorporar la perspectiva antiracista, per exemple, no fa menys important l'eix de gènere, sinó que ajuda a entendre'l millor, perquè ens permet entendre les relacions entre el colonialisme i el patriarcat. I el mateix passa amb la qüestió trans. Reconèixer la transfòbia com a forma de violència de gènere no fa menys important, ni menys greu, la violència masclista que pateixen les dones cis, sinó que precisament ens ajuda a entendre millor com es construeix el binomi de gènere. Comprendre això és fonamental, primer, perquè el racisme i la transfòbia provoquen violència de forma sistemàtica i els feminismes haurien de considerar també aquestes qüestions i, segon, perquè el fet d'alertar de la importància d'un eix no implica un perjudici en la lluita contra la violència masclista, sinó que ens permet dimensionar millor les seves pròpies dinàmiques.

Superant la competició entre eixos

Sempre poden aparèixer nous eixos i el fet que apareguin segurament significa que hi ha hagut darrere un treball polític d'identificació de desigualtats abans invisibilitzades. Implica un treball col·lectiu de presa de consciència i d'elaboració d'un discurs polític amb la voluntat de transformar una situació injusta. Així, la incorporació d'eixos s'hauria de celebrar com un pas rellevant en la visibilitat de formes concretes de discriminació, i no veure-ho des de l'esgotament per haver de sumar complexitat, ni des de l'escrutini meticulós sobre si el nou eix és vàlid —o no ho és— per entrar a la llista.

Això vol dir també superar la lògica de la competició entre eixos i deixar de contraposar-los com si la lluita antiracista o contra la transfòbia fos contrària a la lluita feminista. Feministes negres com bell hooks (1984) [7] afirmaven que lluitar contra una forma de discriminació o violència beneficia la lluita contra les altres formes de discriminació i violència, i que menysprear una forma de discriminació o violència reforça la base sobre la qual se sustenten totes. És a dir, que la lluita antiracista beneficia la lluita contra el patriarcat perquè trenca els fonaments sobre els quals se sustenten totes les formes de dominació, que és bàsicament la idea que les vides d'unes persones valen més que les d'unes altres i que per tant es poden excloure, explotar i violentar. I alhora, el què diu és que menysprear la lluita antiracista o reforçar el racisme el què fa és fer més sòlida aquesta base comuna de la dominació, fent per tant més sòlida la base sobre la que se sustenta el patriarcat i per tant també reforçant les violències masclistes.

La lluita antiracista beneficia la lluita contra el patriarcat perquè trenca els fonaments sobre els quals se sustenten totes les formes de dominació

Per tant, des d'una perspectiva interseccional, s'hauria de veure la lluita de les persones

joves, les estudiants, les treballadores, les migrades, les lesbianes, les preses, les refugiades o les gitanes com a lluites que contribueixen també a desmuntar la base del patriarcat. Perquè la base és la mateixa però també perquè les dones són alhora estudiants, treballadores, migrades, preses, refugiades o gitanes.

Abordant la complexitat

Tota aquesta complexitat que demana l'aplicació de la mirada interseccional moltes vegades genera certa angoixa. Una angoixa relacionada amb el fet que es veu el concepte com a nou i com a sobrevingut i la necessitat de tenir en compte una perspectiva que es percep com a molt teòrica i sobre la que hi ha poques referències o models a seguir. Certament, la interseccionalitat exigeix considerar la complexitat de les relacions socials i, en concret sobre la violència masclista, implica comprendre que es materialitza de formes específiques per a persones diferentment posicionades en relació amb les desigualtats estructurals capitalistes, racistes, adultistes, capacitistes, LGTBI-fòbiques, etc. Així per exemple, es fa important veure com l'Administració pública exerceix racisme institucional i violència contra les dones en múltiples instàncies.

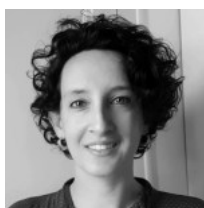
Però la necessitat de reflexió i acció contra aquestes dinàmiques tampoc hauria d'invisibilitzar les pràctiques que ja s'han donat en diversos espais històricament. La interseccionalitat és un concepte que prové del feminisme negre dels Estats Units, però l'acció i el pensament del tipus interseccional com a fenomen genuí de desenvolupament de pràctiques i teories d'interrelació entre eixos s'ha donat en el nostre context des dels anys setanta. Vincular qüestions de gènere i classe, o de gènere i orientació sexual, identitat nacional o edat ha estat una pràctica política desenvolupada, sobretot, per part de moviments socials, de la qual es pot partir. En aquest sentit, l'aplicació de la mirada interseccional no és ni tan nova ni ve tan de fora. Cal recuperar les pròpies genealogies locals, des de Maria Mercè Marçal a l'activisme feminista que ja a les jornades del 76 vinculava les qüestions de gènere a molts altres eixos de desigualtat.

Per acabar, és important emfatitzar que, en el context actual de blanquejament del concepte i de risc d'instrumentalització, cal anar a les arrels del terme i entendre que la interseccionalitat no és un sinònim de diversitat ni una forma de considerar les diferents identitats de les persones. La interseccionalitat és una proposta per comprendre com les desigualtats estructurals afecten de forma específica a diferents grups socials, i que el canvi passa necessàriament per transformar aquestes desigualtats estructurals. És un repte que necessàriament s'haurà de dur a terme establint aliances i repensant les pràctiques actuals, des d'una mirada feminista que sigui oberta també a les altres formes de desigualtat.

REFERÈNCIES I NOTES

- 1 — Crenshaw, Kimberlee (1989). «Demarginalizing The Intersection Of Race And Sex: A Black Feminist Critique Of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, And Antiracist Politics». *The University Of Chicago Legal Forum*, núm. 140, p. 139-167.

- 2 — Faig servir el concepte de raça perquè és com es tradueix *race* de l'anglès, i és l'utilitzat per les autores que van desenvolupar el concepte d'interseccionalitat.
- 3 — Filigrana, Pastora. «Vuelven las jornaleras marroquíes de la fresa». *Contexto y Acción* [[disponible en línea](#)]. Consulta: 8 juliol 2022.
- 4 — Collins, Patricia Hill (2000). *Black feminist thought: knowledge, consciousness and the politics of empowerment*, 2a edició. Londres: Routledge.
- 5 — Yuval-Davis, Nira (2011). *The politics of belonging. Intersectional contestations*. Londres: SAGE Publications.
- 6 — Rodó-Zárate, Maria (2021). *Interseccionalitat. Desigualtats, llocs i emocions*. Barcelona: Tigre de Paper.
- 7 — hooks, bell (1984). *Feminist Theory. From Margin To Center*. Nova York i Massachusetts: South End Press.

Maria Rodó-Zárate

Maria Rodó-Zárate és professora *tenure track* del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. És llicenciada en Ciències Polítiques (UAB), té un màster en Estudis de Dona, Gènere i Ciutadania (UB) i és doctora en Geografia (UAB). La seva recerca se centra en l'estudi de les desigualtats socials des d'una perspectiva interseccional, espacial i emocional aplicada a temes com el dret a la ciutat, la violència masclista o l'LGBTI-fòbia. Està interessada en les articulacions espacials entre categories socials com el gènere, la classe, l'ètnia, l'orientació sexual, l'edat o la (dis)capacitat, i els seus efectes en l'experiència vital. És autora del llibre *Interseccionalitat: desigualtats, llocs i emocions* (2021).